

— promatranja i opisivanja načina života drugih, etnografija kao oblik *predstavljanja*, koji uključuje različite vrste interpretacije i pisanja, te rastuće tenzije između etnografskoga relativizma i realizma.

U drugom se dijelu, naslovljenom *Terenska praksa: Pitanja u sudjelovanju s promatranjem*, nalaze radovi Ervinga Goffmana, Maxine Baca Zinn, Mitchella Duneiera, Dorrine Kondo, Carol Warren, Barrie Thorne, Richarda Leoa, Roberta Emersona i Melvina Pollnera, a uglavnom im je svima (osim u posljednja dva, koji su suautorski napisali članak više teorijske prirode) zajedničko iznošenje osobnih iskustava s konkretnih terenskih istraživanja, čime nam omogućuju da vidimo kako se etnografski zahtjev za stapanjem s istraživanom zajednicom ostvaruje u stvarnim životnim situacijama te kako etnograf pri svome oblikovanju istraživane scene od nje istodobno biva i oblikovanim.

Završna je skupina članaka objedinjena pod temom *Proizvodnja etnografija: teorija, uvidi i predstavljanje* i po svome je sadržaju najraznolikija, jer uključuje epistemološko razmatranje kvalitativnih istraživanja (Howard Becker), zalaganje za etnografsku afirmaciju *retrodukcije*, tj. izmjeničnog korištenja indukcije i dedukcije tijekom istraživanja (Jack Katz), obrazloženje pristupa *utemeljene teorije* (Kathy Charmaz), sugestije o postizanju akuratnosti etnografskih deskripcija (Howard Becker), argumentiranje etnografije kao poveznice osoba koje istražuje i širega društva (Jack Katz), te komentar tehnika vrjednovanja u kvalitativnim istraživanjima (Michael Bloor).

U cijelom je zborniku posebno zanimljiv Emersonov ambivalentan odnos prema etnografskoj refleksivnosti. Naime, refleksivan je obrat, prema autoru, u etnografiju unio brojne pozitivne pomake, kao što su, navedimo samo neke, napuštanje naturalističke paradigme, afirmiranje etnografa kao autora i proučavanih kao sustvaratelja, interes za osobne, moralne i političke posljedice terenskoga istraživanja te, možda za samu disciplinu i najvažnije, etnografiju s marginalne pozicije doveo do središta društvenoga i znanstvenoga interesa. Problem je, kako ga vidi Emerson, u daljnjem razvoju otkrića etnografije kao oblika pisanja i predstavljanja. No, izrecimo ovu provokativnu, i za čitanje zbornika nadam se poticajnu, tezu autorovim riječima: "Dijelim mnoge od stavova postmodernoga pristupa etnografiji (...) no ipak, vidim opasnost u etnografiji u prvome redu ili primarno okupiranoj tekstualnim ili predstavljачkim procesima (...) [jer se ipak] bit etnografije nalazi u setu istraživačkih praksi, zasnovanih na stapanju u — i osobnoj bliskosti s — različitim društvenim svjetovima, koje mogu uroditi *otkrivanjem* nepoznatih, necijenjenih i nepriznatih procesa u osnovama društvenoga života" (str. IX). Pritom je autor, ipak, svjestan da je njegov stav samo jedan od mogućih, čime upiti koje ovaj zbornik otvara postaju važnijima od odgovora koje daje, no to — daljnje pokretanje traganja za Spoznajom, čini mi se, i jest jedan od zamišljenih ciljeva.

Goran ŠANTEK

Zbornik otoka Drvenika, sv. I; II, Župa Sv. Jurja Mučenika, Drvenik (trogirski) 2000., 665 str.; 791 str.

Autor niza radova s kulturno-povijesnom tematikom trogirskog primorja, Ivan Pažanin, ovoga se puta našao u ulozi urednika dvaju svezaka *Zbornika otoka Drvenika*.

Premda zbornicima nedostaje uvod, predgovor ili pogovor — što je, posebice u publikacijama ovakvog obima, neuobičajeno — iz kojih bi se čitatelj informirao o motivima prijanjanja na takav posao, o postupku nastanka zbornika i slično, dade se naslutiti trud koji je urednik uložio, posebice s obzirom na raznolikost tema obuhvaćenih zbornicima, imena njihovih autora (podaci o suradnicima nalaze se na kraju zbornika), ali i ukupnog broja priloga (72).

Zbornici su, sudeći im po opsegu, a imajući u vidu i prijašnji rad dijela zastupljenih autora, rezultat dugogodišnjih napora za objedinjavanjem dostignuća nastalih istraživanjem drveniškoga kraja.

Prvi je svezak podijeljen na šest tematskih cjelina: *Župa tijekom stoljeća* (I. Pažanin, M. Ančić, D. Bonačić); *Prirodna obilježja* (A. Kalogjera, B. Šebečić, R. Crnković, A. Pallaoro - P. Cetinić-M. Kraljević, M. Bedalov - N. Šegulja, O. Bonacci - F. Fritz - J. Margeta); *Graditeljstvo, arhitektura, arheologija* (I. Babić, S. Pilipović, T. Burić, N. Cambi); *Crkve, kapele, crkvena tradicija, sveci zaštitnici* (K. Prijatelj, J. Zaninović, V. B. Lupis, I. Pažanin); *Pučanstvo-antropologija i demografija* (M. Andreis) i *Govor, toponimija, antroponimija* (P. Šimunović, V. Putanec, S. Vulić, V. Meštrović, M. Čapalija).

Čitatelj se tako upoznaje s prvim naseljavanjima otoka Drvenika, gradnjom crkve, osnivanjem župe i značajkama života unutar nje, te nekim trenucima iz povijesti samog mjesta ili bližih krajeva koji su utjecali na život župe. Iz toga će svijeta, nastalog potkraj 14. i na početku 15. st., čitatelj nakratko izići kako bi upoznao prirodne osobitosti otoka, od njegova zemljopisnog smještaja, tla i reljefa, bogatstva biljnog i životinjskog svijeta, sve do analize vodnih resursa otoka i mogućnosti njihove iskoristivosti. Povratak u povijest, i to onu dalju, omogućiti će čitatelju topografski pregled drveniških lokaliteta i nalaza na njima, a upoznat će i izgled naselja kroz povijest, način gradnje i obrise kulture stanovanja. Pozornost privlači i popis kapelica razasutih po otocima Drveniku i Ploči, kao i opis pojedinih liturgijskih predmeta, te pročelja župne crkve u Velom Drveniku, a poseban je prilog posvećen i sv. Jurju, njezinu zaštitniku. Kao svojevrsni nastavak priloga o naseljavanju otoka poslužiti će čitatelju podaci o broju stanovnika dobiveni genealoškom analizom stanovništva do početka 20. st. Prvi svezak zatvaraju prilozima nastali na temelju onomastičke analize otoka, ispitivanja ilirskog, odnosno indoeuropskog korijena prisutnog u nekoliko hrvatskih toponima, pa i u imenima *Gerona*, *Giruna*, pod kojima su Veli i Mali Drvenik bili poznati u 13. st., fonološko-morfoloških značajki i specifične akcentuacije u govoru Drvenišana, i na samome kraju, nadimaka kao razlikovnih oznaka obitelji nastalih u istom okrilju.

Premda u prvome svesku donekle naznačeni, običaji, kultura i općenito život stanovnika Drvenika i Ploče, individualni i zajednički odjeci, prošli i sadašnji, iščitati se mogu tek iz drugog sveska. Niz je okolnosti (povijesno-političkih, gospodarsko-socijalnih, ali i prirodnih) utjecao na njihov nastanak, razvoj, održavanje, promjenu i napuštanje. U tom bi se smislu prvi svezak *Zbornika* mogao promatrati i kao svojevrsna podloga za bolje razumijevanje svega onoga obuhvaćenoga drugim dijelom.

Premda opsegom nešto veći, drugi je svezak podijeljen na četiri tematske cjeline: *Običaji, etnografija, glazba; Odgoj i obrazovanje; Kultura, umjetnost i Ostalo*.

Pod okriljem će prve teme čitatelj otkriti motive nastanka, sudbinu i sadržaj rukopisne zbirke jednog Drvenišana (T. Perić-Polonijo), raskoš nadimaka koji se dodjeljuju prema susjednootočkoj ili obiteljskoj pripadnosti, značajke nekih godišnjih, životnih i običaja vezanih uz rad i proizvodnju, u vezi s kojima se iznalazi mjesto za ekološko promišljanje iskoristivosti otoka (J. Kale). O drveniškim kolima T. Zebec piše tek na temelju kazivanja starijih otočana o njima jer je sam ples zamro na početku druge polovice 20. st. U prvu je cjelinu uklopljeno i nekoliko drveniških narodnih pjesama (B. Vulas), poslovice (N. Čapalija Ljubomirov), kletvi, blagoslova i uzrečica (A. Civadelić).

O potrebi razlikovanja vjerskih obreda i običaja od onih svjetovnih, o značajkama prvih na otoku Drveniku te o nekoliko *običajnika* nastalih u različito vrijeme, između ostalog i zbog prilagodbe *mjesnih obreda novim bezbožnim vremenima* i mentalitetu otočana piše don Bezić. N. Buble na primjeru vokalne glazbe s Drvenika (svetkovina

Tijelova godine 1994.) razmatra ulogu glazbe u međuljudskoj komunikaciji. Na njegove se notne primjere nastavlja P. Bergamo s jednim primjerom madrigala za djevojački zbor, obou i zvona, a slijedi povijesni pregled crkvenog pjevanja u drveniškoj župi, odnosno liturgijskih i paraliturgijskih pobožnosti (N. Čapalija Ljubomirov).

O počecima školstva na otoku piše A. Jurić u okviru dijela *Odgoj i obrazovanje*, dok su se u sljedećoj tematskoj cjelini našli radovi koji svjedoče o kulturnim znamenitostima otoka Drvenika, odnosno zaslužnim pojedincima koji s njega potječu. O zamjeni slavenskoga bogoslužja latinskim, te s tim u vezi posebnoj ulozi bogoslovnih knjiga piše I. Pažanin, donoseći i popis tiskanih knjiga, pjesama i ostalih paraliturgijskih tekstova sačuvanih u drveniškom arhivu. O slikama, onima oltarnima u župnoj crkvi piše R. Tomić, a o podrijetlu "Bogorodice s djetetom", slike u vlasništvu jedne drveniške obitelji I. Prijatelj-Pavičić. Slijedi blok tekstova o poznatim Drvenišanima i njihovu djelu (M. Meštrović, K. Prijatelj, I. Zidić, I. Pažanin), uglednim drveniškim obiteljima (D. Radić), da bi cjelina završila iskrama raznorodnih izričaja (M. Jurjević, M. Civadelić, D. Geić, Đ. Rušinović-Sunara, M. Čapalija, M. Meštrović, Ž. Kostović, M. Vulas, J. Rušinović, V. Sinjkević, V. Pensa, M. Radica, N. Čapalija Lj., J. Meštrović, N. Civadelić). Najveći je dio priloga prije objavljen u časopisima različite namjene, odnosno zbirkama pjesama. Isto je i s tekstovima okupljenima u posljednjoj tematskoj cjelini, koja sadrži osam priloga (R. Marčić, A. Removčan, I. Rubić, G. Peričić, F. Zubak, I. Pažanin, J. Kostović). Prilozi prenose neke zanimljivosti otoka Drvenika i života na njemu, a jedan je religijskog karaktera (J. Kostović).

Na samom kraju valja napomenuti kako se stječe dojam da je želja urednika — sudeći po raznovrsnosti tema i imena koja su ih obradila — da zbornicima obuhvati što više rezultata različitih istraživanja dovela do toga da su se u okviru pojedinih tematskih cjelina pojavili tekstovi za koje zaista nije jasan ključ po kojemu su odabrani. Pa i pored toga valja ustvrditi da to ne umanjuje doprinos ovih zbornika upoznavanju otoka, a svim bi Drvenišanima mogao poslužiti i kao obrazac i kao motiv za nastavak (i početak) takva djelovanja.

Ana-Marija VUKUŠIĆ

Ján Botík, Slovenskí Chorváti, Etnokultúrny vyvin z pohľadu spoločenskovedných poznatkov, Luč, Bratislava 2001., 230 str.

Knjiga slovačkog etnologa Jána Botíka *Slovenskí Chorváti* sveobuhvatna je knjiga o slovačkim Hrvatima, migrantima i potomcima tzv. stare hrvatske dijaspore, koji su se u nekoliko desetaka sela zapadne i jugozapadne Slovačke trajno naselili tijekom 16. stoljeća. To znači da se ova knjiga bavi prisutnošću Hrvata u Slovačkoj koja traje već pet stoljeća.

Naime, početak i kraj hrvatske migracije u Slovačku odvijao se u 16. st. u tri vala između 40-ih i 70-ih godina, što znači u dosta kratkom razdoblju. Imigracija je najvećim dijelom bila planirana i organizirana, a izravna je posljedica ugroženosti domicilnih područja zbog prodora Turaka s jedne, te depopulacije migratornih područja u Slovačkoj s druge strane. Prvo je stizalo plemstvo, zatim građanstvo, a u posljednjem su valu dolazili seljaci. Dio hrvatske migracije u Slovačkoj jest rezultat sekundarne imigracije, tj. reemigracije iz područja tadašnje Zapadne Ugarske, pokrajine kasnije nazvane Gradišće.

Autor na početku knjige napominje da o slovačkim Hrvatima postoji opsežna i tematski raznolika literatura (s područja povijesti, demografije, lingvistike, etnologije, folkloristike itd.). Međutim, njegova namjera nije bila sumirati u sustavni pregled sve bitno što su donijela prethodna istraživanja, nego, koristeći se "ovim znatno raspršenim informacijama", vlastitim opsežnim istraživanjima, stvoriti cjelokupnu sliku o slovačkim